

POSTANOWIENIE

Dnia 19 marca 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz (przewodniczący,
sprawozdawca)
SSN Monika Koba
SSN Maria Szulc

w sprawie z powództwa (...) Bank S.A. w P.
przeciwko F. L.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 19 marca 2021 r.,
zażalenia pozwanego na postanowienie Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 2 października 2020 r., sygn. akt VII AGa (...),

**oddala zażalenie i zasądza od skarżącego na rzecz powoda kwotę
2000 (dwa tysiące) złotych tytułem częściowego zwrotu kosztów,
nie obciążając go tymi kosztami w pozostałej części.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w (...) postanowieniem z dnia 2 października 2020 r., w sprawie z powództwa (...) Bank S.A. z siedzibą w P. przeciwko F. L. o zapłatę, na skutek skargi kasacyjnej pozwanego od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 12 marca 2020 r., odrzucił skargę pozwanego na orzeczenie referendarza sądowego z dnia 2 września 2020 r. oraz odrzucił skargę kasacyjną pozwanego od

wskazanego wyżej wyroku. Uzasadniając rozstrzygnięcie podał, że pozwany wnosząc skargę kasacyjną jednocześnie złożył wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych. Referendarz sądowy w Sądzie Apelacyjnym postanowieniem z dnia 2 września 2020 r. zwolnił pozwanego częściowo od kosztów sądowych, tj. od opłaty od skargi kasacyjnej ponad kwotę 10 tys. zł oraz oddalił wniosek pozwanego w pozostałym zakresie, a odpis tego postanowienia doręczono pełnomocnikowi pozwanego w dniu 16 września 2020 r. Pozwany reprezentowany przez zawodowego pełnomocnika złożył skargę na postanowienie referendarza sądowego, nie uiszczając opłaty od skargi kasacyjnej.

Skargę na orzeczenie referendarza sądowego Sąd Apelacyjny ocenił jako niedopuszczalną, a jej wniesienie nie przerwało biegu tygodniowego terminu do opłacenia skargi kasacyjnej wniesionej przez pozwanego. Odrzucenie uzasadniono m.in. tym, że pozwany, będąc reprezentowanym przez zawodowego pełnomocnika - adwokata - nie uiścił opłaty stosunkowej od skargi kasacyjnej w terminie tygodniowym od dnia doręczenia odpisu postanowienia z dnia 2 września 2020 r., który upłynął bezskutecznie z dniem 23 września 2020 r.

Pozwany zaskarżył zażaleniem postanowienie z dnia 2 października 2020 r. w całości, wnosząc o uchylenie zaskarżonego postanowienia o odrzuceniu skargi kasacyjnej i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu oraz orzeczenie o kosztach postępowania zażaleniowego według norm przepisanych, w tym o kosztach zastępstwa procesowego. Na podstawie art. 380 k.p.c. w związku z art. 398²¹ i art. 391 § 1 k.p.c. zgłosił również wniosek

o objęcie badaniem przez Sąd Najwyższy prawidłowości uprzednio wydanego niezaskarżalnego zażaleniem postanowienia referendarza sądowego z dnia 2 września 2020 r. Zaskarżonemu postanowieniu zarzucił naruszenie art. 102 ust. 1 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (u.k.s.c.) przez jego niezastosowanie i w konsekwencji błędne i dowolne oddalenie wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych w całości, co skutkowało odrzuceniem skargi kasacyjnej z uwagi na stwierdzony brak fiskalny w zakresie opłaty sądowej w sytuacji, gdy z oświadczenia o stanie majątkowym oraz załączonych dokumentów, w tym wyciągów z rachunku i zeznań podatkowych jednoznacznie

wynika, że pozwany nie jest w stanie ponieść całości kosztów sądowych bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie, a co za tym idzie, nie było podstaw do wydania postanowienia oddalającego wniosek o zwolnienie od kosztów. Zarzucił również naruszenie art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 361 k.p.c. przez zaniechanie wyjaśnienia podstawy faktycznej rozstrzygnięcia, w tym motywów oddalenia wniosku w przedmiocie zwolnienia pozwanego od kosztów sądowych, co uniemożliwia skontrolowanie prawidłowości stanowiska Sądu Apelacyjnego w zakresie oceny merytorycznych podstaw do odmowy takiego zwolnienia, a ponadto art. 373 § 1 k.p.c. poprzez odrzucenie skargi na orzeczenie referendarza sądowego oddalającego wniosek pozwanego o zwolnienie od kosztów sądowych w całości i jednocześnie odrzucenie skargi kasacyjnej z powodu jej nieopłacenia w sytuacji, gdy po odrzuceniu skargi na referendarza pozwanego powinien obowiązywać 7-dniowy termin na dokonanie opłaty sądowej od skargi kasacyjnej.

W odpowiedzi na zażalenie powód wniósł o oddalenie zażalenia pozwanego w całości i zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda kosztów postępowania zażaleniowego, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Pozwany nie zakwestionował ani przyjętej przez Sąd Apelacyjny wykładni ani sposobu zastosowania normy z art. 112 ust. 3 u.k.s.c., przewidującego nałożony na stronę reprezentowaną przez zawodowego pełnomocnika obowiązek samodzielnego obliczenia wysokości należnej opłaty sądowej i jej uiszczenia bez stosownego wezwania, w razie całkowitego albo częściowego oddalenia wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych. Nie budzą wątpliwości również skutki niezrealizowania powyższego obowiązku w postaci odrzucenia skargi kasacyjnej (zob. np. postanowienia SN z dnia 30 czerwca 2020 r., sygn. akt V CZ 13/20, z dnia 6 lutego 2020 r., sygn. akt IV CZ 76/19, z dnia 8 listopada 2019 r., sygn. akt V CZ 75/19, www.sn.pl). Zażalenie koncentruje się na przyczynach, które doprowadziły do zastosowania art. 102 k.p.c., a także na braku należytego uzasadnienia Sądu Apelacyjnego w tym zakresie.

Postanowienie wydane w wyniku rozpoznania skargi na orzeczenie referendarza sądowego nie podlega rozpoznaniu na podstawie art. 380 w związku z art. 397 § 2 k.p.c. (uchwała SN z dnia 10 października 2013 r., sygn. akt III CZP 62/13, OSNC 2014, nr 6, poz. 59), dotyczy to jednak tylko sytuacji, w której dopuszczalna jest merytoryczna kontrola orzeczenia referendarza sądowego. Jak zasadnie dostrzegł Sąd Apelacyjny, na postanowienie sądu drugiej instancji w przedmiocie odmowy zwolnienia od opłaty od skargi kasacyjnej nie przysługuje jednak zażalenie ani do Sądu Najwyższego na podstawie art. 394¹ k.p.c. ani do innego składu sądu drugiej instancji na podstawie art. 394² k.p.c. Postanowienie to nie należy do kategorii postanowień wymienionych w tych przepisach i nie jest ono również orzeczeniem kończącym postępowanie w sprawie co do istoty, więc także w ten sposób należy ocenić dopuszczalność skargi na postanowienie referendarza w sądzie drugiej instancji rozstrzygające w przedmiocie odmowy zwolnienia od opłaty od skargi kasacyjnej, gdyż zgodnie z art. 398²² § 1 k.p.c. na orzeczenie referendarza sądowego służy skarga w przypadkach, w których na postanowienie sądu służyłoby zażalenie. Skoro w niniejszej sprawie brak jest środka prawnego za pomocą którego można byłoby zakwestionować dokonaną przez referendarza sądowego w sądzie drugiej instancji ocenę wniosku o zwolnienie od kosztów, to możliwe jest skorzystanie przez stronę z art. 380 k.p.c. (por. np. postanowienie SN z dnia 17 września 2020 r., sygn. akt I CZ 7/20, www.sn.pl).

Zgodnie z art. 102 ust. 1 i 2 u.k.s.c., strona domagająca się zwolnienia od kosztów sądowych zobowiązana jest do wykazania w złożonym oświadczeniu, że wniesienie wymaganej opłaty spowodowałoby uszczerbek w koniecznym utrzymaniu siebie i rodziny. Okoliczności te wymagają zbadania przez sąd właściwy do rozpoznania wniosku. W zakresie kompetencji Sądu Najwyższego rozpoznającego zażalenie na odrzucenie nieopłaconej skargi kasacyjnej nie mieści się merytoryczne rozpoznanie wniosku strony o zwolnienie od kosztów sądowych, a jedynie kontrola, czy odmowa zwolnienia od kosztów sądowych była uzasadniona (postanowienie SN z dnia 11 września 2020 r., sygn. akt I CZ 45/20, www.sn.pl). Instytucja zwolnienia od kosztów sądowych stanowi szczególną pomoc państwa dla osób, które ze względu na ich trudną sytuację materialną nie mogą uiścić kosztów sądowych bez wywołania uszczerbku w koniecznych kosztach utrzymania siebie

i rodziny; pomoc ta może być przyznana wyłącznie wtedy, gdy niemożność poniesienia kosztów postępowania, w całości lub w części, ma charakter obiektywny, na który strona nie ma realnego wpływu. Postępowanie sądowe jest co do zasady odpłatne i strona ubiegająca się o zwolnienie od kosztów sądowych powinna wcześniej poczynić oszczędności we własnych wydatkach, do granic zabezpieczenia koniecznych kosztów utrzymania siebie i rodziny, a dopiero gdyby tak poczynione oszczędności okazały się niewystarczające, sąd może zwolnić ją z obowiązku uiszczenia kosztów sądowych (postanowienie SN z dnia 24 lipca 2020 r., sygn. akt V CZ 39/20, www.sn.pl, zob. też judykaturę powołaną w jego uzasadnieniu).

Jak wynika z uzasadnienia postanowienia referendarza sądowego z dnia 2 września 2020 r., a także z treści poprzedzającego go postanowienia z dnia 16 lipca 2020 r., którym zarządzono stosowne dochodzenie w celu ustalenia rzeczywistego stanu majątkowego pozwanego, rozważania referendarza sądowego były bardzo wnikliwe. Oceniając ten stan majątkowy referendarz zasadnie przyjął, że przy osiągnięciu przez pozwanego średniego dochodu miesięcznego netto w kwocie ok. 7,3 tys. zł i to przy uwzględnieniu toczących się wobec pozwanego postępowań egzekucyjnych, pozwany mógł poczynić oszczędności w celu częściowego uiszczenia opłaty sądowej od skargi kasacyjnej w kwocie 10 tys. zł, z tym zastrzeżeniem, że w kwocie co najmniej 10 tys. zł. Wskazują na to zarówno zgromadzone w aktach sprawy dokumenty potwierdzające otrzymywanie dochodów z różnych tytułów, zeznanie podatkowe o wysokości osiągniętego dochodu za 2019 r., jak również zestawienia rozliczeń na rachunkach bankowych w konfrontacji z dokumentami potwierdzającymi zakres prowadzonych przeciwko pozwanemu postępowań egzekucyjnych.

Odnosząc się do drugiego z zarzutów, wobec wyżej analizowanej niedopuszczalności skargi na orzeczenie referendarza sądowego w niniejszej sprawie, Sąd Apelacyjny nie musiał badać okoliczności uzasadniających zwolnienie od kosztów sądowych. Zakres zaskarżonego rozstrzygnięcia - odrzucenie skargi - wskazuje, że wystarczająca była ocena jej niedopuszczalności, a zbędna w związku z tym analiza okoliczności mających wpływ na zwolnienie od kosztów sądowych i jej przedstawienie w uzasadnieniu zaskarżonego orzeczenia.

Uzasadnienie spełnia zatem wymogi, o których mowa w art. 327¹ § 1 k.p.c. w związku z art. 361 k.p.c. (na marginesie zauważając, że pozwany powołał się tu na znowelizowany już art. 328 § 2 k.p.c.).

Ponownie, mając na uwadze niedopuszczalność skargi na orzeczenie referendarza sądowego w niniejszej sprawie, za bezzasadny należy uznać zarzut związany z art. 373 § 1 k.p.c. Przypominając, że niedopuszczalność tej skargi uzasadniona jest niedopuszczalnością zażalenia na postanowienie o odmowie - całkowitego albo częściowego – zwolnienia od kosztów sądowych (art. 398²² § 1 k.p.c.), trzeba również zwrócić uwagę na inny związek tej skargi z instytucją zażalenia. Zgodnie z art. 398²⁴ k.p.c., w zakresie nieuregulowanym do postępowania ze skargi na orzeczenie referendarza sądowego stosuje się odpowiednio przepisy o zażaleniu, w tym w odniesieniu do skutków złożenia niedopuszczalnej skargi. Wniesienie niedopuszczalnego zażalenia na postanowienie wydane przez sąd drugiej instancji oddalające wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych nie przerywa biegu terminu tygodniowego, przewidzianego w art. 112 ust. 3 u.k.s.c., zatem dotyczy to również wniesienia skargi na orzeczenie referendarza sądowego (por. np. postanowienia SN z dnia 14 grudnia 2017 r., sygn. akt V CZ 89/17, z dnia 30 stycznia 2019 r., sygn. akt III CZ 49/18, z dnia 4 lipca 2019 r., sygn. akt III PZ 4/19, www.sn.pl). Zasadne zatem było natychmiastowe, tj. bez oczekiwania na upływ tygodniowego terminu, odrzucenie skargi kasacyjnej, przy czym, jak zasadnie uczynił to Sąd Apelacyjny nie na podstawie art. 397 § 3 k.p.c. w związku z art. 373 § 1 k.p.c., a na mocy art. 398⁶ § 2 k.p.c.

Wobec powyższego, na podstawie art. 398¹⁴ w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji. O kosztach postępowania orzeczono na podstawie art. 108 § 1 zdanie pierwsze w związku z art. 398²¹, art. 394¹ § 3 i art. 102 k.p.c.

jw